

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE ECZACININ DEĞİŞEN KONUMU

Günseli Naymansoy*

Eczacılık mesleği, doğrudan insan sağlığıyla ilgili olması nedeniyle geçmişi insanlık tarihi kadar eski olan, ancak modern kimliğine kavuşma sürecinde pek çok açıdan değişikliğe uğramış bir meslektir. Çağdaş dünyada diğer disiplinlerde olduğu gibi eczacılık mesleğinde de dallanmalar artmış ve eczacılar farklı alanlarda ihtisas yapan kişiler hâline gelmiştir. Uzun geçmişi sırasında eğitimi, eczane açma ilkeleri, kazanç vergisi yükümlülüğü pek çok değişikliğe uğramış olan eczacılık mesleğiyle ilgili değişim, güncel kaynakların yanı sıra başlangıçta Osmanlı Türkçesiyle çıkan bir eczacılık dergisi olan *Türk Eczacı Âlemi*'ndeki reklam örneklerinden, Eczacı Pertev Bey ve kazanç vergisiyle ilgili makalelerden yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Türk eczacılığında önemli tarihler

- 754 Dünyada ilk kez Bağdat'ta müstakil eczane açılışı (Şehsuvaroğlu, 1970; 253).
- 1206 Türklerin Anadolu'da kurduğu ilk resmî eczanenin, Kılıç Arslan'ın kızı Gevher Nesibe Sultan'ın vasiyeti üzerine, 1206 yılında Kayseri'de yapılmış olan Gevher Nesibe Sultan Şifahânesi'nde açılışı (Tekiner, 2005; 37).
- 1757 İlk özel eczanenin ('İki Kapılı Eczahane') Bahçekapı'da açılışı (Baytop, 1985; 99).
- 1839 Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şâhâne'nin içinde açılan 'Eczacı Sınıfı'nda toplu eczacılık öğretiminin başlaması (Baytop, 1995; 14).
- 1844 İlk kodeksimiz olan *Pharmacopée Militaire Ottomane*'in Dr. Charles Ambroise Bernard tarafından yazılması (Baytop, 1995; 14).
- 1852 İlk eczacılık yönetmeliği olan 'Nizamname-i Eczacıyan Der Memalik-i Osmaniye'nin yayımlanması (Yıldırım, 2003; 83).
- 1861 Eczacılığın, 'Beledî İspençiyarlık San'atının İcrasına Dair Nizamname'nin yayınlanması ile bir meslek olarak yerini alışı.

- 1867 İlk sivil tıp okulu olan 'Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şâhâne'nin içinde bir 'Eczacı Sınıfı'nın açılarak sivil eczacıların yetiştirilmeye başlanması.
- 1874 Dr. Hüseyin Sabri Bey'in, 1866 tarihli Fransız Kodeksi'ni Türkçe'ye çevirerek *Düstûrî'l-Edviye* adıyla yayımlaması (Baytop, 1995; 45).
- 1911 Nail Halit [Tipi] tarafından aylık *Eczacı Gazetesi*'nin çıkarılmaya başlanması (Kumbaracılar, akt. Kırkpınar, 1988; 81).
- 1916 Alelumum Eczaneler Talimatnamesi'nin yürürlüğe girmesi (Yıldırım, 2003; 84).
- 1922 Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kararname'nin yayımlanması (Yıldırım, 2003; 90).
- 1926 *Türk Eczacı Âlemi* dergisinin yayına girmesi (Kumbaracılar, akt. Kırkpınar, 1988; 81).
- 1927 964 sayılı Eczaneler ve Eczacılar Hakkında Kanun'un çıkartılması (Baytop, 1995; 34).
- 1930 İlk kadın eczacılar olan Fatma Belkıs, Fatma Bedriye ve Ayşe Semiha hanımların İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Eczacı Mektebi'nden mezun oluşları.
- 1960 Türkiye'nin ilk eczacılık fakültesi olan Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nin açılışı.
- 1962 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlı Eczacı Okulu'nun Eczacılık Fakültesi olması.
- 1967 Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin 'Eczacı Sınıfı'nın açıldığı 14 Mayıs gününün Türk Eczacıları Birliği'nin kararıyla 'Eczacılık Günü' olarak kabul edilişi.

Yararlanılan dergilerden edinilen izlenimler

Türk Eczacı Âlemi dergisinde yer alan çok sayıda ilandan anlaşıldığına göre eczacılar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yalnızca ilaç imal etmekle yetinmeyip, kozmetik ürünler de yapmaktaydılar. Yine reklamların içeriğinden bu konuda ciddi bir rekabetin söz konusu olduğu ve ticari kaygıların günümüzdekenden daha çok olduğu görülmektedir. Ürünlerinin kalitesi konusundaki referans Avrupa'dır: Türkiye'de üretilen ürünlerin Avrupa'dakilerden aşağı olmadığı sık sık vurgulanmaktadır. Bu günümüz için memnun edici bir durumdur. Çünkü Türk malı ürünler belli bir kaliteye ulaştığından, artık bu vurguya fazla gereksinim duyulmamaktadır.

* PhD, gnaymansoy@yahoo.com

Bunun dışında dergilerde eczacılık mesleğine emek vermiş olan kişilerle ilgili yazılar ve meslekle ilgili uygulamalar hakkında bilgiler de bulunmaktadır.

Türk eczacılık mesleğinin aşamaları

Eğitim: On üçüncü yüzyıldan itibaren Anadolu'da kurulan her Selçuklu darüşşifasında bir eczanenin bulunduğu, buralarda hekimler emrinde yardımcıları, kalfalar çalıştığı, hatta bu müesseselerde usta-çırak şeklinde eczacılık öğretiminin yapıldığı görülmektedir. Önceleri hekim ve eczacı aynı şahıs (Şehsuvaroğlu, 1970; 235) iken, bu durum sonradan değişmiştir. Hekim ve eczacı ayrımı ilk kez on üçüncü yüzyılda Batı'da yapılmıştır. Alman İmparatoru II. Friedrich'in (1211-1250) yayınladığı emirnameler (1230- 1240) ile eczacılık mesleği, tıp mesleğinden belirgin bir şekilde ayrılmıştır.

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısına kadar, İstanbul'da hekimlik ve eczacılık babadan oğula kalan bir meslek idi. Hekimler ve eczacılar, bir usta yanında bir süre çalışarak yetişiyor ve Hekimbaşı tarafından yapılan imtihanda başarılı olanlara 'hekim dükkânı' veya 'eczacı dükkânı' açma müsaadesi veriliyordu.

Eczacıların toplu meslek eğitimi ile yetiştirilmelerine başlanmasından sonra, Avrupa'da olduğu gibi, Osmanlı'da da çıraklıktan yetişenler ve mektepten diploma alanlar olmak üzere iki eczacı sınıfı oluşmuştur. Bir eczacılık mektebini tamamlayarak eczacı diploması alan kişiler "1. Sınıf Eczacı" unvanını alarak, ülkenin herhangi bir yerinde eczane açma hakkına sahip oluyorlardı. Bir eczacı gözetiminde 15 yıl çırak ve kalfa olarak çalışıp, mesleği pratik olarak öğrenen ve bir komisyon tarafından yapılan sınav sonunda çalışma belgesi alan "2. Sınıf Eczacı" olarak nitelenenler ise önceleri yalnızca İstanbul dışında eczane açabiliyorken, sonraları İstanbul'da çalışmalarına da izin verilmiştir. Bir bölgede eczane sahibi olabilmek için eczanesi bulunan birinden veya eczane sahibinin varislerinden eczane açma hakkı (gedik) satın almak gerekmektedir. Osmanlı eczacılığında resmi bir fiyat tarifesi bulunmadığından, eczacılar hazırladıkları ilaçların fiyatını geleneklere ve kişisel görüşlerine göre tespit ediyor, bu da pazarlık yöntemini gündeme getiriyordu (Baytop, 1995; 26, 33, 46).

Bugün ise ilaç fiyatlarının belirlenmesinde eczacının bir rolü olmamasının dışında, en büyük ilaç alıcısı olan Sosyal Güvenlik Kurumunun, alacağı ilacın fiyatını kendisinin belirlemesinin eczacıyı zor durumda bıraktığı ifade edilmektedir. Çünkü eczacı, yasal olarak değişen fiyatlara uyum göstermek zorundadır ve bu durum, aldığı fiyatın altında bir fiyata ilaç satmak zorunda kalabilmesi demektir. Eczacının içinde bulunduğu ekonomik zorlukların muhtemelen en büyük nedeni de budur.

Modern anlamda eczacılık eğitiminin başladığı zamanlarda üç sınıf eczacı bulunmaktaydı: Askerî eczacı, mülkiye memuru eczacı ve serbest eczacı. Askerî eczacılar, çeşitli rütbelerde, ordu hizmetinde ve askerî hastanelerde bulunurdu. Baş eczacı, ikinci eczacı ve sıra eczacısı dereceleri bulunan memur eczacılar, belediye ve hükümet hastanelerinde görev yaparlardı. Diplomalı mesul eczacı ve kalfalardan oluşan serbest eczacılar ise, kendi sahip oldukları eczanelerde çalışırlardı (Kumbaracılar, 1988; 77).

Eczacılık öğretiminin İstanbul'da başlamasına karşın, bir eczacılık fakültesinin kurulması, 1960 yılında Türkiye'nin ilk eczacılık fakültesi olan Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nin açılışı ile mümkün olmuş, bunu 1962 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlı olarak hizmet veren Eczacı Okulu'nun Eczacılık Fakültesi'nin dönüştürülmesi izlemiştir. 1922 yılına kadar yalnızca erkek öğrencilere açık olan eczacılık eğitimi, bu tarihten sonra kız öğrencilere de açılmıştır. İlk kız öğrencinin 1924 yılında kayıt yaptırdığı ancak kısa süre sonra okuldan ayrıldığı bilinmektedir. 1927 yılında ilk kadın eczacılar olan Fatma Belkıs ile Fatma Bedriye ve Ayşe Semiha hanımlar, İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Eczacı Mektebi'ne kaydolmuş ve 1930 yılında mezun olmuşlardır. Eczacılık, başta mühendislik olmak üzere pek çok meslek gibi askerî olarak başlamış olan eğitimi nedeniyle eril bir alanken, günümüzde özellikle akademik alanda kadınların ağırlıkta olduğu bir meslek hâline dönüşmüştür. Bunu, YÖK'ün kuruluşundan sonra ayrıntılı bir biçimde tutulan istatistiklerden anlayabiliriz.

<u>Eğitim Yılı</u>	<u>Toplam Akademisyen Sayısı</u>	<u>Kadın Akad. Sayısı ve %'si</u>	
1984-1985	387	243	63
1994-1995	583	388	67
2004-2005	736	536	73
2008-2009	747	549	73
<u>Eğitim Yılı</u>	<u>Toplam Mezun Öğrenci Sayısı</u>	<u>Mezun Kız Öğr. Sayısı ve %'si</u>	
1994-1995	900	559	62
2004-2005	885	482	54
2008-2009	966	529	55

Bununla birlikte eczanelerde baba, erkek kardeş ya da eş gibi bir erkeğin varlığı da bilinen bir husustur.

Kontrol ve teftiş: Recep 1277 (1861) tarihli 'Beledî İspençiyarlık San'atının İcrasına Dair Nizamname,' Cumhuriyet döneminde ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalmıştır. 1927 yılında 964 sayılı 'Eczaneler ve Eczacılar Hakkında Kanun' çıkartılarak eczacılığın büyük oranda düzene sokulması sağlanmıştır. Bu kanunun 18. ve 19. Maddeleri ile eczane sınırlaması da getirilmiş ve bunun sonucunda 1928 yılında verilen bir emirle İstanbul'da bulunan eczanelerden 90 tanesi kapatılmış ve 17'sinin yeri değiştirilmiştir.

Kapatılan eczanelerin çoğu, eczacılık diploması bulunmayan, eczacılık müsaadesi ile çalışan veya Müslüman olmayan azınlıktan kişilerin işlettiği eczanelerdir (Tekiner, 2005; 44). Bu uygulama mesleki standartların yükseltilmesine hizmet etmekle birlikte, azınlıklar açısından antidemokratik bir uygulama olmuş gibi görülmektedir.

Nöbet: 1922 yılında yürürlüğe giren “Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kararname”ye göre eczanelerin dinî ve resmî bayramlarda, tatillerde sıra ile gece nöbet tutmaları kararlaştırılmıştır. İsteyen eczanelerin nöbet dışında da gece açık kalmasına izin verilmiş, gece yapılan reçetelerden %20 fazla ücret alınabileceği de ilgili kararnamenin 18. Maddesinde belirtilmiştir (Karayaman, 2008; 118).

Günümüzde nöbet uygulaması, yalnızca görevli eczaneler için eczanelerin açık olmasını zorunlu kılmakta, ancak nöbetçi olmadığı halde isteyen eczanelerin açık kalmasına izin vermemektedir. Gece yapılan reçetelerden fazla ücret alınması söz konusu olmamakla birlikte, 18.12.1953 Tarih ve 6197 sayılı Eczacılar Hakkındaki Kanun'un 39. Maddesine uyularak eczanelerde üretilecek ilaçlar için uygulanacak tarifenin 7. Maddesi, nöbetlerinin başladığı saatten bitimine kadar olan süre içinde getirilecek reçetelerdeki her majistral formül üzerinden %50 oranında nöbet zammı almalarını mümkün kılmaktadır. Tüm işlemlerin bilgisayarlarda otomatik olarak yapıldığını ifade eden pek çok eczacı, çok az sayıda da olsa böyle bir durumda söz konusu zammı alamadıklarını ifade etmişlerdir.

Günümüzde eczacı tanımı ve geçmişten bugüne rolleri

“Eczacılığın multidisipliner bir bilim dalı olması, eczacının kendisini yeniden tanımlamasında zorluk yaratan faktörlerden biridir. Eczacı ne yalnız bir tıp insanı, ne biyolog ve kimyacıdır, ama hepsinden birer parça ve aynı zamanda hepsinin bir sentezidir. Eczacılığın bir anlamda zayıflığı olan multidisipliner karakteri aynı zamanda en büyük zenginliğidir de.” (Eriş vd, 1987; 111) ifadesiyle mesleğini tanımlayan Erendiz Atasü'nün düşüncesine katılmamak mümkün değildir, ama eczacının, onun bu tanımında söz ettiği özelliklere eklenecek pek çok rolü de vardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bu rolleri, hizmet veren, iletişimci, karar verici, öğretmen, ömür boyu öğrenen, lider ve yönetici olarak tanımlamaktadır. Kuşkusuz ki bu roller ülkeden ülkeye değişebilmekte, bazıları önem kazanıp, bazıları değer yitirmektedir.

Ülkemizdeki eczacılar açısından yukarıda bahsedilen rolleri sırasıyla irdelersek, şu sonuçlara varabiliriz:

Eczacı, sağlık hizmeti veren bir kişidir ve sağlık sisteminin olmazsa olmaz bir parçasıdır. En önemli görevi, ilaç temini ve temin ettiği ilaçların etkin ve akılcı şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bu, Osmanlı'da böyle

olmuştur, bugün de böyledir. Ancak başlangıçtaki sorumlulukları âdeta bir hekim gibi davranmayı kapsamaktayken, bugün ihtisaslaşmanın artması sonucu meslekleriyle sınırlı olmuştur.

Eczacı, hem hekimler hem de hastalar ile iletişimde bulunan bir kişidir. Hekimlerle ilaç konusunda iletişim içinde bulunabilir, ama en önemlisi hastalarla sürekli iletişim halindedir. Onları ilaç konusunda bilgilendirir ve yönlendirir. Ancak bu iletişim son zamanlarda sancılı bir hâle gelmiştir. Çünkü son uygulamalarda muayene ücretinin tahsili de eczanelere bırakıldığından hasta ile eczacılar karşı karşıya gelebilmekte, eczacı kendisinin sorumluluğunda olmaması gereken ve üstelik kendisine bir artı da getirmeyen işlemler için hastalarla problem yaşayabilmektedir. Hasta-eczacı ikilisi arasındaki bir başka sorun kaynağı da eşdeğer ilaç uygulamasıdır. Hekimin yazdığı ilaç, eşdeğeri olan bir ilaçsa ve daha pahalı ise aradaki farkın hastadan tahsil edilme yükümlülüğü eczacıya aittir. En son karekodlu ilaç uygulamasının yaşama geçirilmesi de, yeni bir sorunu beraberinde getirmiş, sistemde kilitlenmeler olmuştur. Kısacası iletişimci rolü, eczacının zaman içinde değişmeyen, ama daha zorlaşmış olan bir rolüdür.

Eczacılığın sosyal bilimler ve davranış bilimleri ile yakın ilişkisi, son yıllarda eczacılık mesleği uygulamalarına ilişkin sosyal konuların analizi ile ilgili yeni bir bilim dalı olarak tanımlanan ‘Sosyal Eczacılık’ın doğuşuna yol açmıştır (Eriş vd, 1987; 237). Sosyal eczacılığın çalışma alanlarından biri olan ‘Eczacılıkta Bilgisayar’, Osmanlı'dan günümüze meydana gelen en önemli değişikliklerden biridir. Bilgisayar artık eczacı için olmazsa olmaz bir faktördür ve eczacı iyi bir bilgisayar kullanıcısı olmak zorundadır.

Eczacı, karar veren bir kişidir ve sorumluluğu çok önemlidir. Bir hekim dalgınlıkla çocuk hastasına yetişkin dozu yazabilir. Bunu fark edip düzeltme istemesi gereken kişi eczacıdır. Ayrıca tablet formu yerine şurup formunu da önerebilir. Hekim, yazdığı dozu gözden geçirmesini isteyen eczacının uyarısına rağmen, “hücum dozu” yazdığını belirterek reçeteyi değiştirmese eczacı doktorun parafını ve kaşesini isteyebilir.

Eczacı, öğretmendir. Sosyal Güvenlik Kurumu eczanelerinde çalışanların ve özellikle kırsal kesimde eczanesi bulunanların halkın doğru bilgilendirilmesi anlamında önemli görevleri vardır. İlaçların nasıl doğru biçimde kullanılacağı ve saklanacağı, basit sağlık problemleri için reçetesiz satılan ilaçların kullanımında dikkat edilecek hususlar konusunda hastaları eğitmesi gereken kişi eczacıdır. İlacın kullanımı mutlaka tarif edilmelidir. Yine yanında çalışan personeli eğitmesi gereken kişi de eczacıdır.

Eczacı, ömür boyu öğrenen bir kişidir. Esasen tüm meslekler için geçerli olan bu kuralın eczacılar için kesinlikle uygulanması gerekir. Mesleki

gelişmeleri izleme zorunluluğu dışında sürekli öğrenmesi gereken işlemler de bulunmaktadır. Sağlık Uygulama Tebliği, sürekli değişmekte ve izlenmesi zorlaşmaktadır. İşleyiş ve mevzuat çok değişmiştir, artık ilaç müşterisi %95 oranında Sosyal Güvenlik Kurumlarıdır. Örneğin ilaç katılım payı oranı, emekli için %10, çalışan için %20'dir ve bu oranlar zamanla değişebilmektedir. İlaç çeşitlerinin artışı ve verilmesinde istenen belgelerle uyulacak prosedür eczacının her an öğrenmeye açık olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle sürekli olarak meslek içi eğitimlere katılması yararlı olacaktır.

Eczacı liderdir ve topluma yön veren bir rolü bulunmaktadır. Sağlık sorunları ile ilgili problemlerin çözümünde özellikle meslek odaları aracılığıyla söz sahibi ve yönlendirici rolünü yerine getirir.

Eczacı yöneticidir. En azından eczanesinde bulunan personeli yönetmek durumundadır. Bu durumda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Dünya Sağlık Örgütü'nün güncel tanımında geçen tüm roller eczacıların geçmişten bu güne az değişiklikle de olsa yerine getirdiği rollerdir. Burada önemli olan husus, başlangıçta eczacılık sisteminin tam anlamıyla yerleşmediği koşullarda eczacının sorumluluğunun çok daha fazla olduğudur. Bunun en önemli kanıtı eski eczacılık dergilerinde yayınlanmış olan ilaç ilanlarıdır.

Eczacı, mesleğin ilk yıllarında ilaç üretmesi gereken bir kişiydi. Üretim konusu, ilaçla da sınırlı kalmayıp, parfümeri ve kozmetik ürünleri de kapsamaktaydı. Bu, ona hem üretici ve hem de üretimde kullanılan malzemelerin tüketicisi olma rollerini de eklemiştir. Ayrıca ticari yaşamın rekabet koşullarına ayak uydurabilecek bilgi ve deneyime de sahip olma zorunluluğu bulunmaktaydı. Günümüzde çok az da olsa, sık kullanılmadığı için fabrikalarca üretilmeyen bazı pomatlar, fitil, gargara ve göz damlası gibi majistral ilaçlar eczacı tarafından üretilmeye devam etmektedir.

Bugün, eczacı odalarına kayıtlı yaklaşık 30.000 kişiden 24.000 kadarının serbest eczacı olarak çalışması nedeniyle, eczane eczacılığında sektörün doyuma ulaştığı, ilaçla ilgili oluşturulan yeni yapılanmalarda eczacının hak ettiği rolü oynayamadığı yetkili ağızlarca ifade edilmektedir (Mengi, 2010; 12).

Sonuç

Mesleğin başlangıç yıllarında eczacılık, hem halkın hem de devletin nezdinde son derece saygın bir meslek iken, günümüzde saygınlığını korumasına karşın, sürekli sorunları olan bir meslek hâline gelmiştir.

Eczacılık mesleği başlangıçta eril bir alanken ve ağırlıklı olarak gayrimüslimlerin elinde bulunmaktayken, günümüzde neredeyse bir kadın mesleği hâline dönüşmüş ve yıllar içinde yaşanan gelişmelerle gayrimüslimlerin ağırlığı kaybolmuştur.

Başladığı yıllarda eczacılık mesleği, sınıflı ve babadan oğula geçen bir meslekti. Cumhuriyet döneminde özgür seçimleriyle eğitimini alanların yaptığı bir meslek olmuştur. Sancılı geçiş sürecinde gayrimüslimlerin uğradıkları hak kayıpları söz konusu olmakla birlikte, Cumhuriyet, etnisiteden kaynaklanan ayrımcılığı neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır. Türk Eczacılar Birliği'nin 36. Dönem Merkez Heyet Altıncı Başkanlar Danışma Kurulu Toplantısı Sonuç Bildirgesinde belirtildiğine göre, mesleğe yeni katılan eczacıların ilgili sorunların çözümü için "Yardımcı Eczacılık Sistemi" önerilmektedir. 65 yaş üstünde ve mezuniyetten sonra bir yıl için düşünülen bu çözüm, kanımca eczacının işveren rolünün önemini arttıracaktır.

Başlangıçta yalnızca sağlık kurumlarında ve serbest eczacı olarak çalışmak söz konusu iken, eğitimin fakültelerde yapılmaya başlaması ve ilaç fabrikalarının açılmasıyla, öğretim üyeliği, araştırmacı ve işletmeciler rolleri de çağdaş eczacı rolleri arasında yer almıştır. Buna karşılık teknolojinin ilerlemesi ve fabrikasyon üretimin yaygınlaşması ile 1980'li yıllardan itibaren, eczacılar ilaç yapma sorumluluğundan büyük oranda kurtulmuşlardır. Bunun sonucu üretici ve üretimde kullanılan malzemelerin tüketicisi olma rolleri minimum düzeye inmiştir.

Osmanlı'da resmi bir fiyat tarifesi bulunmadığından, eczacılar hazırladıkları ilaçların fiyatını geleneklere ve kişisel görüşlerine göre tespit ediyor, bu da pazarlık yöntemini gündeme getiriyordu. Günümüzde bu söz konusu değildir, eczacılar resmi fiyat kararına uymakla yükümlüdür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilaç, en çok reklamı yapılan tüketim maddelerinden biri iken, günümüzde ilaç reklamı yapılması yasaktır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise, ilaç yerine kullanılması yaygınlaşmış olan ve yeterli denetime tabi tutulmadan piyasaya sürülen alternatif tıp ürünlerinin reklamının rahatlıkla yapılıyor olmasıdır. Bu konudaki kontrolün Tarım Bakanlığı'ndan Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi ve değerlendirmeler için eczacıların içinde bulunduğu bilim kurullarının oluşturulması sorunun çözümünü sağlayabilecektir.

Günümüzde eczacılık mesleğinin yaşadığı sorunların en önemli kaynağı belki de uygulanan fiyat ve vergi politikasıdır. Eczacılar Osmanlıda asgari %3, azami %5 oranında vergi ödemek zorundaydılar, günümüzde en çok vergi veren meslek grubu olarak ikinci sırada gelmektedirler ve en az kâr marjı %25-30, en çok kâr marjı %45 oranındadır.

Son söz olarak, eczacılığın sağlık sektöründeki öneminin değişmediğini, ancak yıllar içinde ilk yıllardaki konumundan farklı bir yerde bulunduğunu bir kez daha hatırlatmak gereklidir.

Açıklama: Mesleki birikim ve deneyimini benimle paylaşma nezaketini göstererek, var olan durumu eski yıllardaki durumla karşılaştırmamda bana yardımcı olan Eczacı Sayın Mustafa Kozanlıoğlu'na çok teşekkür ederim.

Kaynaklar

Altıntaş, A., "Eczacı Sınıfından Eczacı Mektebi'ne," *IV. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildirileri*, Ed. Emre Dölen, Marmara Üniversitesi Eczacılık Fak. Yay. No. 15, İstanbul 2000, s. 1-22.

Asil, E., Şar, S., Demir, G., "Eczacılıkta Yeni Bir Bilim Dalı: Sosyal Eczacılık", *Eczacılıkta Yenilikler*, Eczacılık Fak. Yay. No.60, Ankara 1987, s. 236-242.

Baytop, T., *Türk Eczacılık Tarihi*, İstanbul Üniv. Eczacılık Fak. Yay. No. 47, İstanbul 1985.

Baytop, T., *Eczâhaneden Eczaneye, Türkiye'de Eczaneler ve Eczacılar*, Bayer Türk Sağlık Ürünleri, İstanbul, 1995.

Çubukçu, B., "Cumhuriyet Döneminde Yurtdışı Farmakognozi Birimlerinde Doktora Tezi Yapanlar ve Tezleri," *Eczacılık Tarihi Araştırmaları*, Ed. A. Mat, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fak. Yay. No. 4390, İstanbul 2003, s.285-292.

"Edhem Pertev Beyi Nasıl Tanıdım?" *Türk Eczacı Âlemi*, Sene 1, sayı 5, Haziran 1927, s.102-103, İstanbul.

Karakoç, H. D., *İlaç Sektöründe Fiyat Rekabet*, Rekabet Kurumu Yay. No. 0178, Ankara 2005.

Karayaman, M., "Türkiye'de eczane sayılarının sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler ve sonuçları," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.X, sayı 1, 2008, s.113-135, İstanbul.

"Kazanc Vergisinin Muaddel Şekli Karşısında Eczâcılar," *Türk Eczacı Âlemi*, Sene 1 Sayı 4, Mayıs 1927, s.93, İstanbul.

Kumbaracılar, İ., 'Eczacılığın Türkiye'de İnkışafı,' Yay. Haz. Ö. Kırkpınar, *Eczacılık Tarihi ve İstanbul Eczaneleri*, İstanbul 1988, s.77-81.

Mengi, Z., "Eczacılar Sorunlarını Çözecek Reçete Arıyor," *Hürriyet İK*, 16 Mayıs 2010, s.12.

Sandalcı, M., "1925-1927 Yılları Arasında İstanbul'da Yaşanan Bir Patent Savaşı ve Sonuçları," *IV. Türk Eczacılık Tarihi Kongresi Bildirileri*, Ed. E. Dölen, Marmara Üniversitesi Eczacılık Fak. Yay. No. 15, İstanbul 1998, s. 483-504.

Şehsuvaroğlu, B. N., *Eczacılık Tarihi Dersleri*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 1970.

Tekiner, H., *Kayseri Eczacılık Tarihi*, Türk Eczacıları Birliği Yay. Fersa Matbaacılık, 2005.

Terzioğlu, A., "Dr. Neuner ve onun Osmanlı İmparatorluğu'nda hastanelerle, eczacılığı reform çabası," *1. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı*, Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi Yayınları, İstanbul 1990, s.33.

Yıldırım, N., "Osmanlı'nın son eczacılık yönetmeliği: Eczacılar ve Eczahaneler Hakkında Kararname 1922," *V. Türk Eczacılık Tarihi Kongresi Bildiri Özetleri*, İzmir 2000.

Yıldırım, N., "Osmanlı'nın son eczacılık yönetmeliği: Eczacılar ve Eczahaneler Hakkında Kararname 1922," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c. IV, Sayı:2, 2003, s.83-108, İstanbul.

1984-1985 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 1986, ÖSYM Dokümantasyon Birimi, Ankara.

1994-1995 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 1996-1, ÖSYM Yayınları, Ankara.

2004-2005 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 2005-2, ÖSYM Yayınları, Ankara.

2008-2009 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 2009-4, ÖSYM Yayınları, Ankara.

Gördük, A. *Şeytan Diyor Eczaneyi Kapa...*, 16-07-2008,

<http://akadirgorduk.azbuz.ekolay.net/readArticle.jsp?objectID=500000008994141> adresinden 14.03.2010 tarihinde erişildi.

Azhar, S., Hassali, M. A., ad., *The Role of Pharmacist in Developing Countries*, Human Resources for Health 2009, <http://www.human-resources-health.com/content/7/1/54> adresinden 01.01.2010 tarihinde erişildi.

Eczacılık Tarihi, <http://www.ikiyabanci.com/saglik/11760-eczacilik-tarihi.html> adresinden 01.01.2010 tarihinde erişildi.

New tool to enhance role of pharmacists in health care, 23 November 2006, Geneva, <http://www.who.int/mediacentre/news/new/2006/nw05/en/index.html> adresinden 01.01.2010 tarihinde erişildi.

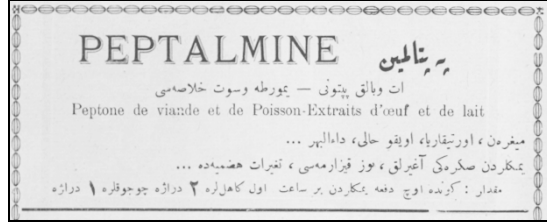
Türk Eczacıları Birliği 36. Dönem Merkez Heyeti Altıncı Başkanlar Danışma Kurulu Toplantısı Sonuç Bildirgesi, <http://www.bizimeczane.com/portal/index.jsp> adresinden 01.01.2010 tarihinde erişildi.

Ek 1. Büyük Eczâ-i Tıbbiye ve Bâhârat Deposu, Türk Eczacı Âlemi, Sene 1, Sayı 4, Mayıs 1927, s.89.

Büyük Eczâ-yı Tıbbiye ve Bâhârat Deposu

Moreno Margonato. İzmir'de Kuzuoğlu Çarşısında Numara:15. Her nev'î eczâ-i tıbbiye, müstahzarât-ı ispençiyariye mâden suları. Her nev'î esanslar ve kokular, pansuman levâzımâtı, ka'uçuk mevâdd, âlât ve edevât. İzmir'in en ucuz eczâ ve bâhârat deposudur. Bir def'a verilecek sipariş müddeâmızı isbât eder.

Ek 2. Peptalmine, Türk Eczâcî Âlemi, Sene 1, Sayı 5, Haziran 1927, s.102.**Peptalmine**

Et ve balık peptonu - yumurta ve süt hulâsası.

Migren, ürtikarya, uyku hâli, dâû'l-bahr...

Yemeklerden sonraki ağırlık, yüz kızarması, tagyîrât-ı hazmîyede...

Mikdâr: Günde üç def'a yemeklerden bir saat evvel.

Kâhillere (yetişkinlere) 2 draje, çocuklara 1 draje.

Ek 3. "Kazanc Vergisinin Muaddel Şekli Karşısında Eczâcılar," Türk Eczâcî Âlemi, Sene 1, Sayı 4, Mayıs 1927, s.93.**'Kazanc Vergisinin Muaddel Şekli Karşısında Eczâcılar'**

Eczâhâneler geçen sene neşr olunan kazanc kanûnunun üçüncü maddesinin sekizinci fıkrasında muharrer serbest meslekler erbâbının tâbi' olduğu ahkâmıdan çıkarılarak aynı maddenin muaddel şeklinin beş numaralı fıkrasına idhâl edilmiştir.

Bu suretle husûle gelen tebdili izah edelim. Evvel emirde şurası şayan-ı arzıdır ki geçen sene beyânnâme vermeyenler 1926 senesi için kanûnen 71. Madde-i muvakkatesi mucibince 1341 senesi verdikleri temettü vergisinin 3 mislini tediye etmişlerdi. Bu müsâade kanûnda 1927 ve 1928 senelerine de teşmîl edilmiştir. Bu suretle arzu edenler 1928 senesine kadar beyânnâme vermeyerek 1341 senesi vergisinin 3 misli taaddî etmekte muhtardırlar.

Muaddel şekilde beyânnâmelerin zaman esâsı, hazirandan mart ayına ircâ' kılınmıştır. Muaddel on beşinci madde mucibince eczâhâneler kâtib-i adlce musaddık ve kanûn-ı ticârette muharrer defâtir-i ticâriyeyi isterler ise tahakkuk idarelerince musaddık yalnız bir veyahut kazanç muâmele ve satış defteri tutmakla iktifâ' edebilirler. Bu satış defterine her günkü satışlar kaydolunur ve sene sonunda bu defterin yekûnu bir beyânnâme ile maliye şubesine i'tâ edilir ve bu beyânnâmeye rabten mevcûd sermaye dahi bildirilir. Bu suretle bir senenin satış yekûnu üzerinden eczanelerin gayrisafî kazançları her sene teşkil edecek olan en büyük mâl me'murunun riyâsetinde ticaret odası a'zâsından ve ticaret odası olmayan mahallerde belediyelerin sahib-i vukuf iki zattan mürekkeb bir komisyon tarafından ta'yîn edilecek emsâle göre ta'yîn olunacaktır. Yani eczacıların masârifât ve mübâyaâtı nazarı dikkate alınarak yalnız satış yekûnları gayri safî kazançla ta'yine esas ittihâz kılınmaktadır.

[Cem'iyetimiz işbu emsâl komisyonlarına istişârî mâhiyyette her mahallin eczacılarından müntehib iki zatın iştirak ettirilmesi için teşebbüsât-ı lâzimedde bulunmuştur] Bu suretle emsâl cedveline nâzıra ta'yîn edecek gayri sâfi kazancın 3 bin

liraya kadar kısmından %3, 3001 ile 10.000 liraya kadar kısmından %4, 10.001 ile 20.000 liraya kadar kısmından %5 nispetinde vergi tarh olunacaktır. Müstahdem beyânnâmeleri ve ruhsât ve ünvan tezkireleri hakkındaki âhkâm aynıdır.

Kazanç kanûnu ta'limât-nâmesinin vürudunda daha ziyâde izâhât verilecektir.

Ta'limât-nâme, Eczâcılar ve eczâhâneler kanûnuna zeyl olarak sıhhiye ve muâvenet-i ictimâiyye vekâletince tanzim olunan eczâhâneler ta'limât-nâmesi ikmâl edilmiştir. Ta'limât-nâmeyi temmuz nüshamızda neşir edeceğiz.

Ek 4. Edhem Pertev Bey'in Tavsiyeleri (Edhem Pertev Beyi Nasıl Tanıdım? Türk Eczâcî Âlemi, Sene 1, Sayı 5, Haziran 1927, s.102-103).

Eczacı olmak isteyen gençlere tavsiye ederim:

Mesleğe tamamıyla merbûtiyyetleri varsa intisâb etsinler. Mesleğimiz, vicdân-ı mes'uliyeti çok yüksek olan bir san'attır. Bu itibarla ticaretin diğer bazı şubatıyla mukayese edilemez. Meslekte bi-hakk muvaffak olmak isteyen gençler mektebe girdikleri tarihten itibaren muntazaman bir eczâneye devam edip, müstahzarât-ı saydelânîye i'mâlini bi-hakk öğrenmelidirler. Mesleğimiz birçok cihetlerden garbe nispetle geridir. Hatta bâzan iptidâî şekildedir. Bunu ilerletmek için şirket hâlinde laboratuvarlarda müstahzarât-ı saydelaniye ve müstahzarât-ı tubbiye i'mâline memleketimizde bazı mevâdd-ı ibtidâiyyenin den mevâdd-ı tubbiye hâline ifrâğına çalışılmalıdır.

Haftalık Mecmûadan.

**The changing position of pharmacists in Turkey:
From the late Ottoman era to the present-day**

The position and coverage of pharmaceutical profession has considerably changed recently. Presently, the function of the pharmacist and his/her position in the health system are different from the time when teaching of pharmacy started in Turkey in the 19th century. The present paper aims to examine the evolution in the pharmacist's identity and how the responsibility and prestige of the pharmacists changed with the time. For this purpose the various phases of the pharmaceutical profession are studied. Furthermore the functions of the pharmacist are compared to those given in the universal definition. The present article also aims to display the current situation of the pharmaceutical profession in Turkey and the difficulties faced by the pharmacists.

Key words: Pharmaceutical profession, History of Pharmacy, Turkey.

Osmanlı'dan günümüze eczacının değişen konumu

Son yıllarda eczacılık mesleğinin içeriği ve sağlık sektöründeki yeri, fark edilir bir değişime uğramıştır. Artık eczacının fonksiyonu ve sağlık sektöründeki yeri, meslek eğitiminin başladığı on dokuzuncu yüzyıldan farklı bir yerdedir. Bunun nedenleri, eczacı kimliğinin evriminin, bu mesleği yapanların sorumluluk ve saygınlığındaki değişimin olumlu yönde olup olmadığı, Osmanlıca meslek dergilerinden de yararlanılarak irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun için Osmanlı'dan günümüze mesleğin geçirdiği aşamalar ortaya konulmaya ve evrensel tanımında yer alan fonksiyonları günümüzdekilerle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak, sağlık hizmetlerinin çok önemli bir bileşeni olan bu mesleğin içinde bulunduğu durum ve eczacıların yaşadıkları zorlukların ortaya konulması da hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Eczacılık mesleği, Eczacılık tarihi, Türkiye.